

RAAP-RAPPORT 5487

Plangebied Heidecorridor Bergeijk te Luykgestel

Gemeente Bergeijk

Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend
veldonderzoek (oppervlaktekartering)

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Heidecorridor Bergeijk te Luykgestel, gemeente Bergeijk; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (oppervlaktekartering)

Versie: 21-12-2021

Auteur: S. Reinders MA

Projectcode: HIGOR2

Bestandsnaam: RAAPrap_5487_HIGOR2_20211221

Autorisatie: drs. M.P.J. Janssens

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2021

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Er is geen verklaring ontvangen van het bevoegd gezag omtrent goed- of afkeuring van het rapport.

Samenvatting

In opdracht van Bosgroep Zuid-Nederland heeft RAAP in oktober 2021 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (oppervlaktekartering) uitgevoerd voor het onderzoeksgebied (10,8 ha) Heidecorridor Bergeijk te Luykgestel in de gemeente Bergeijk. Daartoe was 3,5 ha van het onderzoeksgebied geplagd/gechopperd. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een omgevingsvergunning.

In het plangebied komen in het zuiden en op noordrand twee hogere ruggen voor, waaraan een hoge verwachting is toegekend. Gezien de ligging naast lagere terreindelen is sprake van een gradiënt en kan geconcludeerd worden dat de hoge verwachting geldt voor vindplaatsen van jager-verzamelaars. Gezien de ouderdom van de dekzanden in het gebied, kunnen deze resten terug gaan tot het laat paleolithicum. De vindplaatsen kenmerken zich door een (oppervlakkige) spreiding van vuurstenen werktuigen en afval. Het doel was om dergelijke vindplaatsen aan het oppervlak te karteren. Hiertoe is het terrein in raaien met een tussenafstand van 5 m afgelopen.

Tijdens de oppervlaktekartering zijn echter geen vondsten gedaan, met uitzondering van mitrailleurkogels, granaatscherven en een pantser doorborende tankgranaat uit de Tweede Wereldoorlog (niet ingezameld). Er is dan ook geen verder onderzoek nodig.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader	5
1.2 Administratieve gegevens.....	8
1.3 Doel- en vraagstelling	8
2 Archeologische verwachting	9
3 Veldonderzoek	10
3.1 Methode	10
3.2 Resultaten	10
3.3 Archeologische relevantie	10
4 Conclusies en advies	12
4.1 Conclusie	12
4.2 Advies	12
4.3 Tot slot.....	12
Literatuur	13
Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices.....	14

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In opdracht van Bosgroep Zuid-Nederland heeft RAAP in oktober 2021 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (oppervlaktekartering) uitgevoerd voor het onderzoeksgebied Heidecorridor Bergeijk te Luykgestel in de gemeente Bergeijk in het kader van een omgevingsvergunning (figuur 1). Binnen het onderzoeksgebied van 10,8 ha zal ongeveer 3,5 ha worden aangetast/geroerd (figuur 2). Deze 3,5 ha betreft het plangebied waar de oppervlaktekartering zal plaatsvinden.

Juridisch en beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente is de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de eventueel aanwezige archeologische waarden.

In het plangebied zijn bodemingrepen uitgevoerd ten behoeve van natuurherstel welke mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. Het betreft de volgende effectgerichte maatregelen (EGM's):

- Plaggen: hierbij is de organische strooisellaag verwijderd. De plagdiepte bedraagt circa 10-15 cm –mv, wat betekent dat mogelijk ook de top van de minerale bodem wordt geraakt (Meijer, 2019).
- Chopperen: betreft een maatregel die het midden houdt tussen maaien en plaggen. Er is circa 4 cm humuslaag verwijderd.

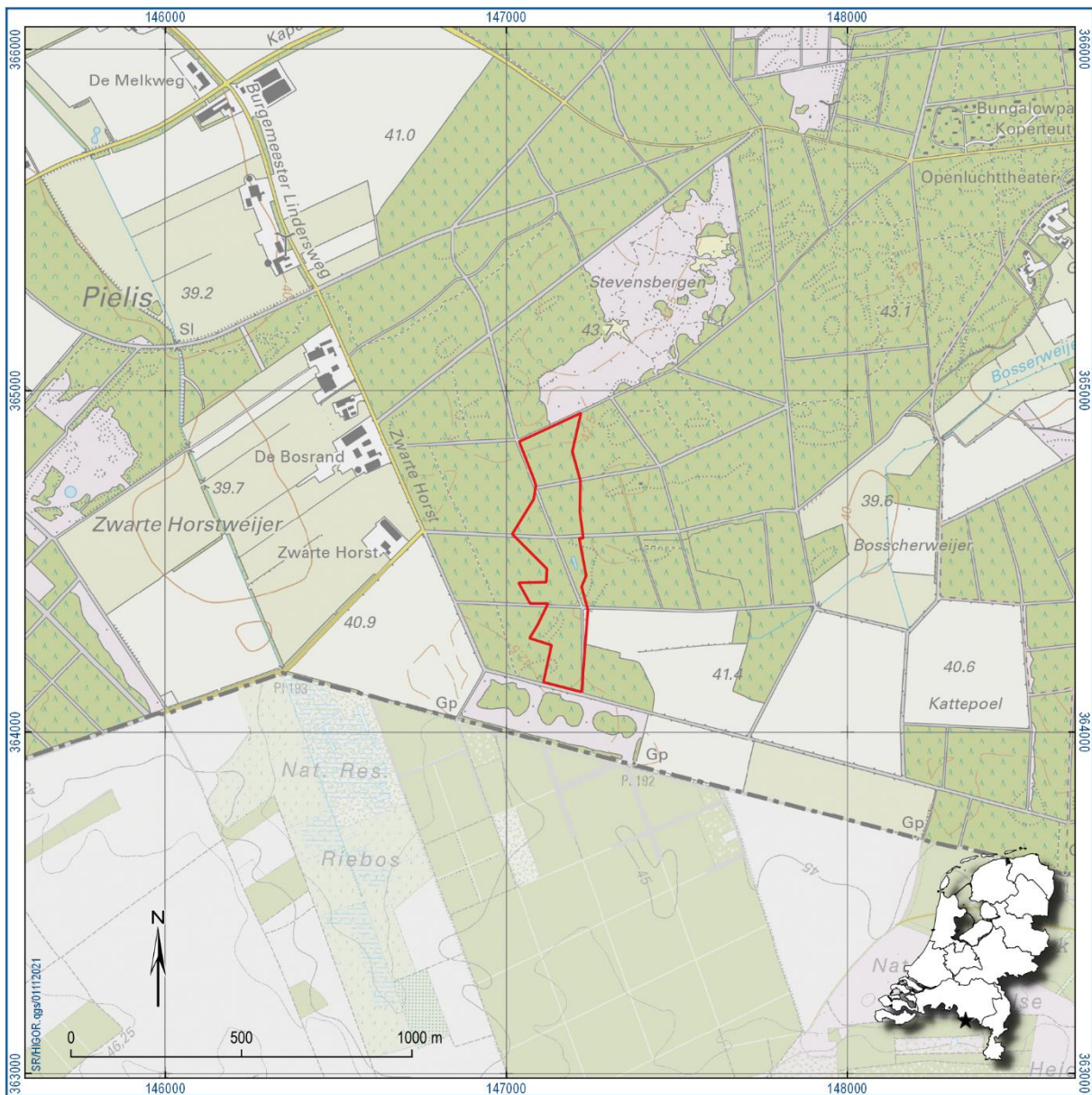
Op basis van het voorgaande bureauonderzoek, werd er geadviseerd om de plagdiepte te beperken tot de strooisellaag en de plagwerken op te laten volgen door een oppervlaktekartering (Veldhuizen en Ellenkamp, 2019).

Kwaliteitsborging

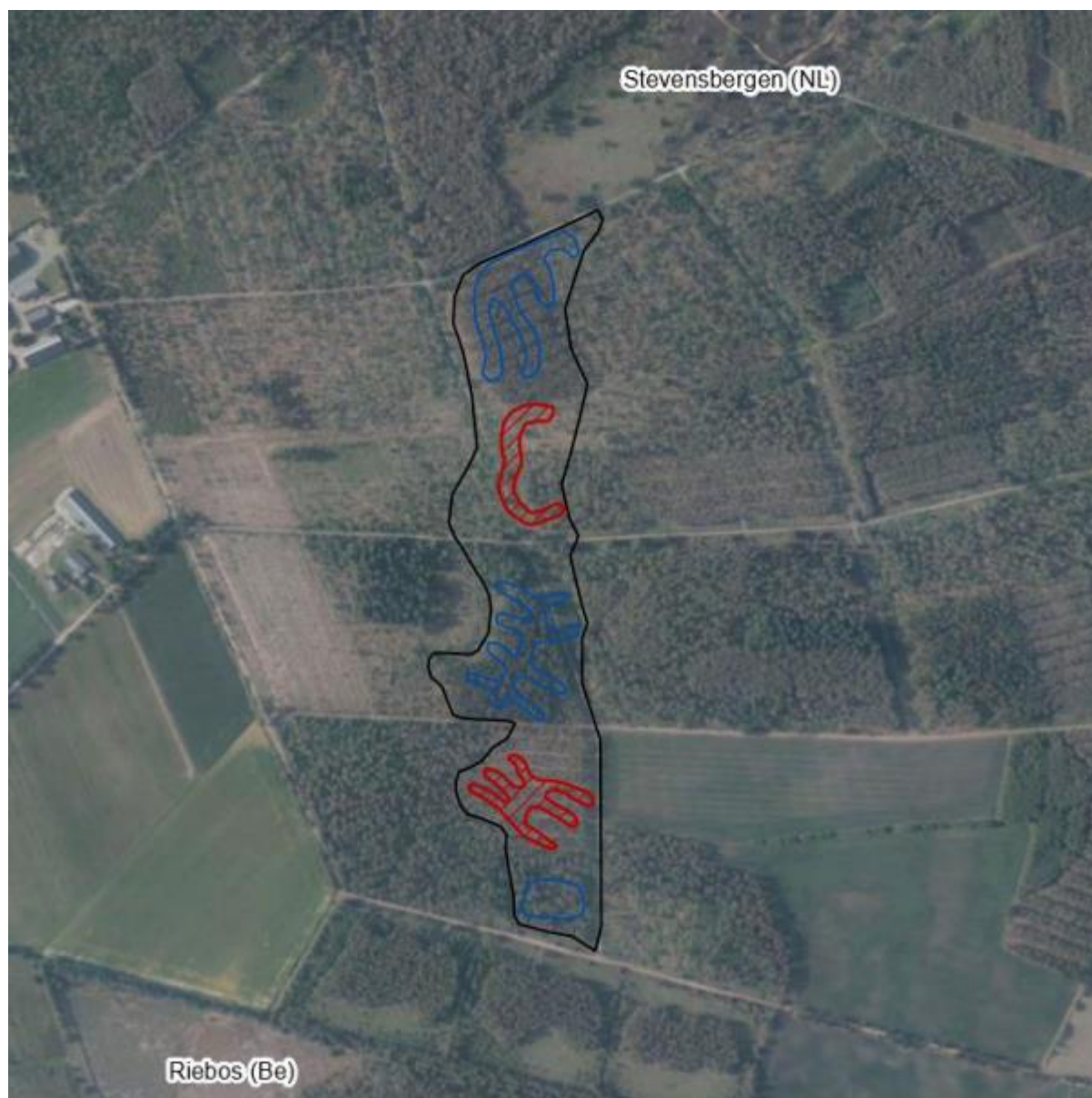
De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL4000, conform artikel 5.4 van de Erfgoedwet. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), is door de minister aangewezen als norm.

RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, alsmede 4004 Opgraven (landbodems).

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

Figuur 1. Aanduiding plangebied (rode lijn). Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. De geplande werkzaamheden in onderzoeksgebied Heidecorridor Bergeijk. In zwart: contouren van het onderzoeksgebied; in rood de contouren van de plagwerkzaamheden; in blauw de contouren van de chopperwerkzaamheden (naar de Kort, 2018).

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Inventariserend veldonderzoek, karterende fase (oppervlaktekartering)
Opdrachtgever	Bosgroep Zuid-Nederland
Bevoegde overheid	Gemeente Bergeijk
Plaats	Luykgestel
Gemeente	Bergeijk
Provincie	Noord-Brabant
Centrumcoördinaten (X/Y)	270299/276695
Toponiem	Zwarte Horst
Kadastrale gegevens	1624
Oppervlakte plangebied	3,25 hectare
Afbakening plangebied	Tijdens onderhavig onderzoek is het plangebied onderzocht.
Onderzoekperiode	Oktober 2021
Uitvoerder	RAAP Zuid
Projectleider	drs. J.A.M. Roymans
Projectmedewerkers	S. Reinders MA
RAAP-projectcode	HIGOR2
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer	5129660100
Beheer en plaats documentatie	RAAP regio Zuid te Weert en op termijn ARCHIS en E-Depot.

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doel- en vraagstelling

Het onderzoek heeft als doel de archeologische verwachting voor het gebied te toetsen en eventuele archeologische vindplaatsen in kaart te brengen. Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd:

- Zijn de verwachte archeologische indicatoren binnen het plangebied aanwezig?
- Hoe adequaat is de gekozen zoekstrategie geweest?
- Indien archeologische resten worden aangetroffen: wat is de aard, datering, diepteligging en gaafheid van de archeologische resten?
- Kan op basis van deze archeologische resten de gespecificeerde archeologische verwachting worden bijgesteld?
- Kunnen de aangetroffen vindplaatsen gewaardeerd worden? Zo ja, wat is de waardering en zo nee, welke informatie is nodig om tot een waardering te komen?

Algemeen

- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke wijze kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

2 Archeologische verwachting

Volgens de verwachtings- en beleidskaart heeft het plangebied een hoge en middelhoge archeologische verwachting. Op basis van het voorgaande bureauonderzoek is het mogelijk een archeologische verwachting nader te specificeren (Veldhuizen en Ellenkamp, 2019).

Aard en ouderdom

Het verspreidingspatroon van archeologische vindplaatsen is voor een groot deel gerelateerd aan de fysieke eisen die de mens stelde aan de leef- en woonomgeving. Meest markant zijn de verschillen tussen jager-verzamelaars enerzijds en landbouwers anderzijds.

Vindplaatsen uit de jager-verzamelaars uit de steentijd (paleo- t/m neolithicum) zijn vrijwel altijd gesitueerd op gradiëntzones van droog naar nat. Vanwege de natuurlijke rijkdom aan voedselbronnen en de bereikbaarheid (drink)water vormden de gradiëntzones aantrekkelijke locaties voor (tijdelijke) bewoning voor de jagende en verzamelende mens.

In het plangebied komen in het zuiden en op noordrand twee hogere ruggen voor, waaraan een hoge verwachting is toegekend. Gezien de ligging naast lagere terreindelen is sprake van een gradiënt en kan geconcludeerd worden dat de hoge verwachting geldt voor vindplaatsen van jager-verzamelaars. Gezien de ouderdom van de dekzanden in het gebied, kunnen deze resten terug gaan tot het laat paleolithicum. De vindplaatsen kenmerken zich door een (oppervlakkige) spreiding van vuurstenen werktuigen en afval.

Nederzettingsresten van de landbouwers (neolithicum t/m nieuwe tijd) zijn veel meer gekoppeld aan de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren. Het projectgebied kenmerkt zich door relatief onvruchtbare veldpodzolgronden en duinvaaggronden, die beide niet geschikt waren voor landbouwkundig gebruik. Dit blijkt ook uit het feit dat het gebied (zover bekend) nooit is ontgonnen. In het gebied worden zodoende geen nederzettingsresten van landbouwers verwacht.

De onontgonnen gronden konden echter wel gebruikt worden voor begraving. Hoewel er in het plangebied geen grafheuvels zichtbaar zijn, valt niet uit te sluiten dat grafcontexten ondergronds bewaard zijn gebleven in de vorm van grondsporen en urnenscherven.

Diepteligging, gaafheid en conservering

In het gebied liggen dekzanden aan het oppervlak en worden archeologische resten vanaf het laat paleolithicum aan het maaiveld verwacht. Volgens de geomorfologische en bodemkaart heeft in het projectgebied in recentere tijden echter opnieuw verstuiving plaatsgevonden (locatie van de landduinen en dan met name de duinvaaggronden). Verstuiving is een dynamisch proces, waarvan de oorsprong soms terug gaat tot de late prehistorie. Er kunnen zich daardoor meerdere archeologische niveaus voordoen. Aangezien het gebied (zover bekend) nooit is ontgonnen, heeft waarschijnlijk nauwelijks bodembewerking plaats gevonden en zijn eventuele archeologische resten naar verwachting nog zeer gaaf. Uitzondering hierop vormen de (zand)paden die mogelijk de bodem lichtelijk hebben verstoord. Gezien de goede ontwatering is met name de anorganische component (vuursteen en aardewerk) bewaard gebleven.

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een oppervlaktekartering van het plangebied. De gevolgde onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van het voorgaande bureauonderzoek.

Het veldonderzoek is uitgevoerd in 1 dag, op 21-10-2021. Het karterend veldonderzoek had tot doel de eventuele archeologische vindplaatsen in kaart te brengen.

Het te onderzoeken terrein heeft een oppervlakte van 3,25 ha. Daarbij is het terrein afgezocht in raaien met een tussenafstand van 5 m. Eventuele vondsten en vondstconcentraties zijn ingemeten met een GPS. Veldwaarnemingen zijn vastgelegd in een dagrapport.

3.2 Resultaten

3.2.1 Veldwaarnemingen

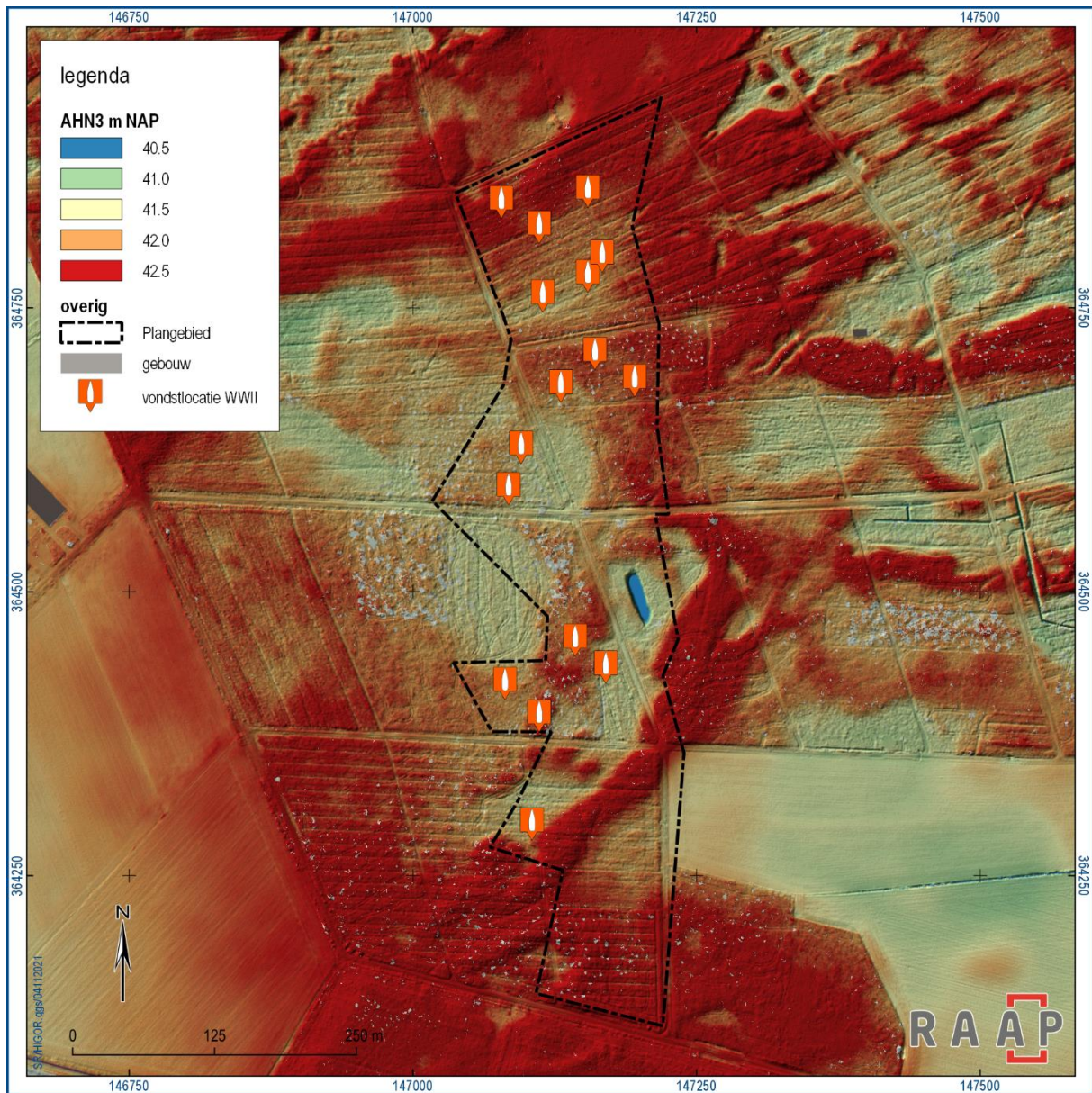
Het plangebied is gechopperd/geplagd waarbij soms enkele bomen/boomstronken ontweken zijn. Hoogteverschillen waren duidelijk zichtbaar in het gebied en bedroegen ongeveer 1 m. In de lager gelegen gebieden van het plangebied kwam meer grind aan het oppervlak voor, terwijl dit op de hogere ruggen afgedekt was met dekzand. Tussen het grind bevond zich ook natuurlijk, onbewerkt vuursteen. De grindrijke afzettingen plangebied behoren tot de formatie van Sterksel. Daarop is dekzand afgezet in de vorm van ruggetjes, wat de hoogteverschillen verklaart (figuur 3). Kleine bomkraters of granaatkraters waren tevens aanwezig in het terrein.

3.2.2 Archeologische indicatoren

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Wel zijn er verscheidene metaalvondsten gedaan bestaande uit mitrailleurkogels, granaatscherven en een pantser doorborende tankgranaat. Deze zijn niet ingezameld, wel is de intacte tankgranaat gemeld bij de opdrachtgever.

3.3 Archeologische relevantie

De resultaten van de oppervlaktekartering hebben de archeologische verwachting van het gebied niet bevestigd. Er zijn geen vondsten aangetroffen die in verband gebracht kunnen worden met vindplaatsen van jagers-verzamelaars of vroege landbouwers. Aan de hand van de oppervlaktekartering kan alleen de aanwezigheid van materiaal uit de Tweede Wereldoorlog worden bevestigd. De concentratie van dit materiaal bevond zich voornamelijk in het noordelijke deel van het plangebied (figuur 3).

Figuur 3. Resultaten oppervlaktekartering geprojecteerd op de hoogtekaart van Nederland.

4 Conclusies en advies

4.1 Conclusie

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Binnen het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de vorm van vondsten en/of vindplaatsen. Wel betrof het onderzoek alleen een oppervlaktekartering waardoor eventuele sporen en resten mogelijk niet zichtbaar waren en dus ook niet uitgesloten kunnen worden.

4.2 Advies

Op basis van de resultaten van dit onderzoek blijkt dat in het plangebied geen archeologische resten bedreigd worden. Daarom wordt in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen vervolgstap uit het proces van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) noodzakelijk geacht. De dubbelbestemming archeologie blijft gehandhaafd.

4.3 Tot slot

Dit rapport geeft (selectie)adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Bergeijk, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Literatuur

Meijer, F., 2019. Heideherstel Beekse Dijk en Roversche Leij. Projectnummer 18325180. Coöperatieve Bosgroep Zuid Nederland U.A, Heeze.

SIKB, 2016. Beoordelingsrichtlijn Archeologie. BRL SIKB 4000. SIKB, Gouda.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen, M. Verbruggen, 2012. Leidraad inventariserend veldonderzoek: deel: karterend booronderzoek, versie 2.0. SIKB, Gouda.

Veldhuizen, van E.T.A. & G.R. Ellenkamp, 2019. Natuurontwikkeling op vier locaties in Noord-Brabant; Een archeologisch bureauonderzoek. RAAP-rapport 3984, Weesp.

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren:

- Figuur 1. Aanduiding plangebied (rode lijn). Inzet: ligging in Nederland (ster). 6
- Figuur 2. De geplande werkzaamheden in onderzoeksgebied Heidecorridor Bergeijk. In zwart: contouren van het onderzoeksgebied; in rood de contouren van de plagwerkzaamheden; in blauw de contouren van de chopperwerkzaamheden (naar de Kort, 2018). 7
- Figuur 3. Resultaten oppervlaktekartering geprojecteerd op de hoogtekaart van Nederland. 11

Tabellen:

- Tabel 1. Administratieve gegevens. 8

Bijlagen:

- Bijlage 1. Tijdschaal

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
			450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

label1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014